

JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'INI TAKOMILLASHTIRISH

Suyunov T. SH

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

"Soliqlar va byudjet hisobi" fakulteti talabasi.

+998950950503,

turonbeksuyunov7@gmail.com.

Ilmiy rahbar: Bobomurotova Manzura Panji qizi

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti

"Soliq va soliqqa tortish" kafedrası o'qituvchisi, PhD.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19470817>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 5-aprel 2026 yil
Ma'qullandi: 6-aprel 2026 yil
Nashr qilindi: 8-aprel 2026 yil

KEY WORDS

jismoniy shaxslar daromad solig'i, soliq tizimi, soliq stavkasi, progressiv soliq, fiskal siyosat, iqtisodiy samaradorlik, soliq yuklamasi, byudjet daromadlari, soliq islohotlari, yashirin iqtisodiyot,

ABSTRACT

Mazkur ilmiy maqolada jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining nazariy asoslari, amaldagi holati va uni takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida soliq tizimining iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy adolatni ta'minlashdagi o'rni hamda xalqaro tajribalar asosida rivojlantirish yo'nalishlari yoritiladi. Shuningdek, daromad solig'ini optimallashtirish orqali davlat byudjeti barqarorligini ta'minlash, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirish va aholi farovonligini oshirish imkoniyatlari ilmiy asosda izohlanadi.

KIRISH

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i har qanday davlatning fiskal siyosatida muhim o'rin tutadi. Ushbu soliq turi nafaqat davlat byudjetini shakllantirishning asosiy manbalaridan biri hisoblanadi, balki ijtimoiy tenglikni ta'minlash, daromadlarni qayta taqsimlash va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda ham muhim instrument sifatida xizmat qiladi. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida daromad solig'ining samarali mexanizmini shakllantirish davlatning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

ASOSIY QISIM

Jismoniy shaxslar daromad solig'ining mohiyati shundan iboratki, u fuqarolarning mehnat faoliyati yoki boshqa manbalardan olgan daromadlaridan undiriladi. Bu soliq turi bevosita soliqlar toifasiga kiradi va to'lovchining real daromadiga bog'liq holda belgilanadi. Shu sababli ham u iqtisodiy adolatni ta'minlashda muhim vosita sifatida qaraladi. Nazariy jihatdan qaraganda, daromad solig'i differensial stavkalar asosida qo'llanilganda ijtimoiy tenglikka erishish imkoniyati ortadi.

O'zbekiston Respublikasida jismoniy shaxslar daromad solig'i tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada takomillashtirildi. Xususan, ilgari amal qilgan progressiv soliq stavkalari o'rniga yagona stavkaning joriy etilishi soliq tizimini soddalashtirishga xizmat qildi. Bu esa soliq ma'murchiligini yengillashtirib, soliq to'lovchilar uchun tushunarli va qulay tizimni yaratdi. Shu bilan birga, yagona stavkaning joriy etilishi ayrim hollarda daromadlar o'rtasidagi tafovutni kamaytirish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Daromad solig'ini takomillashtirish zarurati bir qator omillar bilan bog'liq. Avvalo, iqtisodiy rivojlanish jarayonida aholining daromad darajalari o'rtasidagi tafovut ortib boradi. Bu esa soliq siyosatini yanada adolatli qilishni talab etadi. Ikkinchidan, globalizatsiya sharoitida davlatlar o'rtasida investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha raqobat kuchaymoqda. Shu bois soliq stavkalarining optimal darajada belgilanishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Daromad solig'ini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlaridan biri progressiv soliq tizimini qayta ko'rib chiqishdir. Progressiv soliq tizimi yuqori daromad oluvchi shaxslar uchun yuqoriroq stavkalarni belgilash orqali ijtimoiy adolatni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bunday tizimni joriy etishda ehtiyotkorlik talab etiladi, chunki haddan tashqari yuqori stavkalar iqtisodiy faollikni pasaytirishi va yashirin iqtisodiyot ulushini oshirishi mumkin.

Yana bir muhim yo'nalish soliq bazasini kengaytirish hisoblanadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab hollarda daromadlarning bir qismi rasmiy statistikada aks ettirilmaydi. Bu esa davlat byudjetiga tushumlarning kamayishiga olib keladi. Shu bois soliq ma'murchiligini takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali daromadlarni to'liq hisobga olish muhimdir.

Xalqaro tajribaga nazar tashlaydigan bo'lsak, rivojlangan davlatlarda daromad solig'i tizimi yuqori darajada takomillashgan. Masalan, ayrim Yevropa davlatlarida progressiv soliq stavkalari keng qo'llanilib, daromadlar o'rtasidagi tafovutni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, AQSh kabi davlatlarda soliq imtiyozlari tizimi keng rivojlangan bo'lib, u aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonda ham daromad solig'ini takomillashtirish jarayonida xalqaro tajribadan samarali foydalanish maqsadga muvofiqdir. Xususan, ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun soliq imtiyozlarini kengaytirish, o'rta daromadli aholi uchun soliq yuklamasini optimallashtirish orqali iqtisodiy faollikni oshirish mumkin.

Soliq stavkalarini belgilashda iqtisodiy samaradorlik va ijtimoiy adolat o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhimdir. Agar soliq stavkalari juda yuqori bo'lsa, bu iqtisodiy faollikni pasaytiradi va investitsiyalarni kamaytiradi. Aksincha, juda past stavkalar esa byudjet daromadlarining yetarli darajada shakllanmasligiga olib keladi. Shu sababli optimal soliq stavkalarini aniqlash ilmiy asoslangan yondashuvni talab etadi. Daromad solig'ini takomillashtirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish alohida ahamiyatga ega. Elektron soliq tizimlari, onlayn deklaratsiya topshirish, avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlarining joriy etilishi soliq to'lovchilarning xarajatlarini kamaytiradi va soliq yig'imining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, bu yashirin iqtisodiyotga qarshi kurashishda ham samarali vosita hisoblanadi.

Yashirin iqtisodiyot muammosi daromad solig'i tizimining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ko'plab fuqarolar o'z daromadlarini yashirishga harakat qiladi, bu esa davlat byudjetiga tushumlarning kamayishiga olib keladi. Ushbu muammoni hal etish uchun soliq tizimini soddalashtirish, soliq stavkalarini maqbullashtirish va nazorat mexanizmlarini kuchaytirish zarur.

Shuningdek, daromad solig'ini takomillashtirishda aholining soliq madaniyatini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi. Fuqarolar soliq to'lashning ahamiyatini chuqur anglagan taqdirdagina soliq tizimi samarali ishlaydi. Shu bois ta'lim tizimi va ommaviy axborot vositalari orqali soliq madaniyatini rivojlantirish zarur.

Daromad solig'i tizimida imtiyozlar masalasi ham alohida e'tiborni talab qiladi. Imtiyozlar iqtisodiy va ijtimoiy siyosatning muhim vositasi bo'lib, ularni to'g'ri yo'naltirish orqali muayyan sohalarini rivojlantirish mumkin. Biroq ortiqcha imtiyozlar soliq bazasining qisqarishiga olib kelishi mumkin, shu sababli ularni optimallashtirish zarur.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini takomillashtirish kompleks yondashuvni talab etadi. Bu jarayonda soliq stavkalarini optimallashtirish, soliq bazasini kengaytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, xalqaro tajribadan foydalanish va soliq madaniyatini oshirish muhim ahamiyatga ega. Mazkur chora-tadbirlar amalga oshirilgan taqdirda soliq tizimining samaradorligi oshadi, davlat byudjeti barqarorligi ta'minlanadi va aholi farovonligi yuksaladi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://Lex.Uz/Ru/Docs/-112097> [Jismoniy Shaxslarning Mol-Mulkiga Solinadigan Soliqlar To'g'risida]
2. <https://Lex.Uz/Docs/-4674902> [O'zbekiston Respublikasining Soliq Kodeksi]
3. Аделя Ибрагимова Нургалиевна, Ислombек Сабурязов Кудратович, Мадинабону Махмуджонова Ахмедова Роль Литературы В Формировании Гражданского Права // Science And Education. 2020. №4. Url: <https://Cyberleninka.Ru/Article/N/Rol-Literatury-V-Formirovanii-Grazhdanskogo-Prava> (Дата Обращения: 28.05.2022).
4. Маликова Н.М., Семенихин В. В. Прогрессивный Подоходный Налог Должен Служить Средством Обеспечения Социальной Справедливости. - Саратов: Гарант: Ай Пи Эр Медиа, 2019.
5. Nabiev F. O'zbekistonda Daromad Solig'i Islohoti: 2016-2021 Yillar Natijalari// Science And Education, Vol. 3. 2021.
6. Rustamova M.L. And Sattorova V.S. The Main Ways To Improve The Taxation Of Personal Income In The Republic Of Uzbekistan// Bulletin Of The Volgograd State University. Series 3: Economy. Ecology, Vol. 3, No. 1, 2011.
7. Jismoniy Shaxslardan Olinadigan Mol Mulk Solig'ini Mexanizmini Takomillashtirish Yo'llari – Тема Научной Статьи По Наукам О Земле И Смежным Экологическим Наукам Читайте Бесплатно Текст Научно-Исследовательской Работы В Электронной Библиотеке Киберленинка